

————— *Universidad de Chile* —————

Boletín de
FILOLOGIA

Homenaje a
AMBROSIO RABANALES

TOMO XXXI

1980 - 1981

Algunes propostes per a una (eventual) reforma de l'ortografia catalana

Eugenio Coseriu

0. L'ortografia catalana és més complicada que la d'altres llengües romàniques (castellà, romanès, italià). I no solament per raons de grafia etimològica (com en castellà, portuguès, romanès, italià, francès).

1.0. Presenta, en efecte, incoherències, tan del punt de vista de la correspondència signe gràfic — fonema com del punt de vista de la raó interna del sistema gràfic.

1.1. Del punt de vista de la correspondència signe gràfic — fonema: *-(i)g* (*desig*), *tj* (*desitjar*) i *tg^{e, i}* corresponen al mateix fonema, /dʒ/; *s* i *z* corresponen a /z/ (*casa*, *zel*); *s*, *ç*, i *c^{e, i}* corresponen a /s/ (*sucré*, *caça*, *cel*). I, al revés, /z/ s'escriu *s* i *z*; /ʒ/, *j* i *g^{e, i}*, etc.

1.2. Del punt de vista de la raó interna del sistema gràfic, tenim:

- *ny*, però tanmateix *ll* (per a *ñ*, *l̃*, [ɲ, ʎ]);
- *rr*, però tanmateix *ll* per a *ř*, *l̃*);
- *(i)g*, però tanmateix *tx*, *tz* (per a africades).

2. L'ortografia catalana presenta també grans dificultats en la part morfològica ("morfològica"), és a dir, en les alternàncies gràfiques en la gramàtica i en la formació de paraules. D'una banda tenim *ràpid* — *ràpida* i fins i tot *profund* — *profunda*, i de l'altra: *viu* — *viva*, *amat* — *amada*, *prat* — *prada* — *praderia*, *amic* — *amiga*, etc. (i això últim en contradicció amb l'etimologia, ja que *amic* < **amigo*, etc.). I s'escriu *català* i *germà*, però *senyor*, encara que es tracti en els dos casos de consonant final latent.

3.1. Vull exposar ara algunes propostes per tal d'eliminar la majoria de les incoherències i també de les dificultats assenyalades. No tinc, és clar, l'esperança que s'adoptin d'una manera general, ja que l'ortografia té, en part, la seva pròpia tradició: és difícil que s'escrigui ara, per exemple, *Lyibre d'Amig e Amad!* Desitjo, tanmateix, assenyalar la possibilitat d'arribar per uns pocs canvis a un sistema bastant més coherent que l'actual.

3.2. El sistema que proposo segueix, en la mesura possible, el criteri de la biunivocitat dels signes així com el criteri de la coherència morfonemàtica. Però, tractant-se d'un sistema ortogràfic, i no d'una transcripció fonemàtica, crec que s'han de fer algunes concessions a la tradició, i així també a la unitat gràfica de les llengües romàniques (per exemple, en el cas de *ce, ci*). D'altra part, aquest sistema segueix el principi de mantenir-se dintre la tradició gràfica catalana, ampliant modalitats ja pròpies i eventualment característiques de la grafia catalana tradicional i actual. Finalment assaja de correspondre també al desenrotllament històric de la llengua, i això en la mesura en què aquest desenrotllament es revela en l'estat de llengua sota forma de regles morfonemàtiques simples. Degut a això no aplicaria el criteri de la coherència morfonemàtica als casos de desenrotllament que ja no corresponen a regles simples actuals (per exemple, *preu - precíós, veu - vocal*) i en els casos on no es poden invocar analogies amb regles encara en vigor en l'ortografia actual (com aquelles que s'apliquen en *profund - profunda, ràpid - ràpida*, etc.).

4.1. Respecte a les incoherències entre grafia i fonemes, la principal proposta és: *-(i)g → tj* (*desig → desitj, desitjar*); així també *tg^{e, t} → tj* (*metge → metje*). /z/ podria ésser j en tots els casos, o almenys en els casos on la g no és etimològica: *pluja - pl. plujes* (cf. més avall). I podria afegir-s'hi també: *ç → s*, i *-s → -z* (solament aplicables en conjunt; altrament: *ç → ss*). En canvi, s'haurien de mantenir com a concessió a la tradició *ce, ci* (i, eventualment, també *ge, gi* etimològics).

4.2. Respecte a les incoherències internes del sistema gràfic proposaria:

- ll → ly* (segons el model de *ny*): *llengua → lyengua*;
- ll → ll* (segons el model de *rr*): *nul.la → nulla* (i, és clar, *-(i)g → tj*, que ja hem vist en 4.1.).

5.1. Per a obviar a les dificultats (i incoherències) morfonemàtiques proposaria:

- a) *-t* s'escriurà sempre *-d* si es troba en alternància amb *-d*: *amat → amad, amada; nebot → nebod, neboda* (com *fred, freda*).
- b) *-c*, sempre *g*, si es troba en alternància amb *-g* (*amic → amig, amiga*).
- c) *-p*, sempre *-b*, si es troba en alternància amb *-b* (*cap → cab, cabeça*); *llop → lyob, lyoba*.
- d) *-(i)g*, sempre *-tj* (*desig → desitj, desitjar; mig → mitj, mitja; lleig → lyetj, lyetja*).

Regla general: tots els signes per a sonores es llegeixen en posició final com les sordes corresponents.

- Eventualment (si s'accepta en general *-s → -z*), també: *-s → -z*, allà on *-s* es troba en alternància amb [z] (*país → paiz, paizos*). Altrament: *-s → -ss*, si es troba en alternància amb *-ss* (*ros → ross, rossa; pas → pass, passos; gos → goss, gossos; gras → grass, grassa*).

El problema de l'alternància *-(i)g → -j* ([tʃ] - [ʒ]) podria resoldre's, o bé mantenint *-tj*, d'acord amb la regla general, o bé mitjançant *-(i)g → -j*, en tots dos casos amb una regla complementària (en la gramàtica o en l'ortografia):

- En algunes formes *tj* alterna amb *-j* (*botj - boja; rotj - roja*); o:
- j* es llegeix com *-tj* [és a dir *tx*] en alguns casos (*boj, roj*).

B) D'acord amb el mateix criteri morfonemàtic:

- u → -v*, si es troba en alternància amb *-v* (*neu → nov, nova; viu → viv, viva*); eventualment, també: *viure → vivre*, etc. Per a la lectura correcta podem formular la regla que *v* davant consonant i en posició final després de vocal val *-u*.
- f → -v*, si alterna amb *v* (*serf → serv, serva*).
- l → -ll*, i segons 4.2.b, *-ll → -ll*, si es troba en alternància amb *-ll* → *-ll* (*nul → null → null, nul.la → nulla*). Regla: signes dobles en posició final es llegeixen com a simples.

C) a) $\check{V} \rightarrow \check{V}n$, si alterna amb vocal + *n* (*català → catalàn, catalana; mà → màn; rodó → rodón, rodona*, però tanmateix *bon home*).

b) D'acord amb el mateix criteri escriurem: *tenir, estimàr, marinér, clàr*, però *estimar-se, amor, cor, pur, mar*, etc.

I per a la lectura correcta es podrà formular la regla que *-n* i *-r* no es llegeixen en posició final després del accent gràfic.

D) S'hauria d'escriure també *mond* (com *profund*).

5.2. Així s'eliminarien incoherències com:

sec – *seca* // *poruc* – *poruga*
pobre – *pobra* // *ple* – *plena*
brut – *bruta* // *eixerit* – *eixerida*
gras – *grassa* // *precis* – *precisa*.

6. Transcrivim aquí com a exemple del sistema ortogràfic proposat unes poques ratlles de *La Plaça del Diamant*:

La senyora Enriqueta deia que tot alyò era fora de la mida, que li havien fet malbén el negoci. Tot a passetj. I a veure què passaria amb el que tenia al banc. Es va posà a vendre botons i lyigacames de senyór, per terra, al carrér de Pelayo. En Quimet el veia molt poc, amb prou feines si, de vegades, venia a dormir. Un dia em va dir que la cosa es posava negra i que havia d'anàr al front d'Aragón. I em va dir que havien pogud treure mossèn Joan. I que mossèn Joan, amb vestids d'en Mateu i amb un camión que els havia procurad en Cintet, havia passad la frontera. Tén, em va dir. I em va donàr dues monedes d'or i va dir que mossèn Joan les hi havia donades per mi i els nens, que potsér les necessitariem més que no pas ely, perquè ely, foss on foss que anéss a paràr, Déu l'ajudaria i no el deixaria morir mentre no foss la seva hora (pp. 147-8).

UNIVERSITAT DE TÜBINGEN